

Deniza ėjo pėsčia iš Sen Lazaro stoties, atvažiavusi Šerburo traukiniu su savo dviem broliukais, visą naktį kračiusis ant kieto suolo trečiosios klasės vagone. Ji vedė už rankos Pepę, o Žanas ėjo iš paskos. Visi trys po kelionės jautėsi kaip sudaužyti, sutrikę ir pasimėtę Paryžiaus platybėje. Jie atsilošę žiūrėjo į aukštus namus ir ties kiekviena kryžkele klausė, kur yra Mišodjerės gatvė, kurioje gyveno jų dėdė Bodiū. O kai galiausiai išėjo į Gajono aikštę, mergaitė nustebusi sustojo.

– O! – aikelėjo ji. – Tu tik pažiūrėk, Žanai!

Ir jie sustojo visi kaip įbesti, glausdamiesi prie kits kito. Visi vilkėjo juodais palaikiais drabužėliais, gedėdami po tėvo mirties. Sesuo, nors dvidešimties metų, buvo smulki ir atrodė vargiai. Ji turėjo mažą ryšulėlį, o už kitos rankos laikėsi įsikibęs penkerių metų broliukas. Jai už peties stovėjo su tabaluojančiomis rankomis dičkis brolis, šešiolikametis, ištįsęs ir vešlus.

– Matai! – vėl prabilo ji patylėjusi. – Tai bent krautuvė!

Priešais juos, Mišodjerės ir Nev Sent Ogiusten gatvių kampe, buvo didelė mados naujienų krautuvė, jos vitrinos gyvai žėrėjo tą ramią ir palšą spalio dieną. Šv. Roko bažnyčios bokšte sumušė aštuonias, gatvėse dar nieko daugiau nebuvo, kaip tik Paryžiaus rytmečio praeiviai – valdininkai ėjo į įstaigas, šeimininkės dūmė per maisto krautuves. Tos didelės parduotuvės prieduryje du pardavėjai, pasistoję ant suveriamų kopėčių, baigė kabinėti gelumbes, tuo tarpu vienoje vitrinoje iš Nev Sent Ogiusten gatvės kitas pardavėjas, atsiklaupęs ir atgręžęs nugarą, lankstė žydro šilko gabalą, kad dailiai atrodytų. Parduotuvėse pirkėjų dar nebuvo, vos tikrai rinkosi personalas, ir jos plati vidaus ertmė siautė it bundantis avilys.

– Kad tu surūgtum! – vaptelėjo Žanas. – Valonę gali įsidėt į kišenę... Nėr ko nė lygint, kur tu tarnavai.

Deniza linktelėjo galvą. Ji buvo tarnavusi dvejus metus Valonės miestely pas Kornajį, mados naujienų parduotuvėje, pačioj didžiausioj tame miestelyje, tačiau ši milžiniška krautuvė, užeita iš netyčių, šie namai, kolosalūs jos akims, padarė jai stulbinantį įspūdį, ją patraukė, sukretė, sudomino taip, jog ji pamiršo visa kita. Nukirstame namo kampe, atgręžtame į Gajono aikštę, buvo didelės stiklinės durys, siekiančios iki antrojo aukšto, gausiai išpuoštos, kraute apkrautos paausnimais. Dvi alegorinės figūros – dvi besijuokiančios moteriškės, plikas krūtis atstačiusios – laikė išvyniotą ritinį su užrašu: „Moterų laimė“. Nuo durų ėjo eilės didžiulių langų į abi puses – ir Mišodjerės gatve, ir Nev Sent Ogiusten gatve, per ketverius gretimus namus, po dvejus abiejose pusėse, neseniai nupirktus ir pritaikytus prekybai. Tos langų eilės Denizai rodėsi begalinės, einančios ir nueinančios kažkur. Pirmajame aukšte, vitrinose, buvo išdėliotos prekės, pro antrojo aukšto langus, žvilgančius it veidrodžiai, matėsi visas prekybos įmonės vidaus gyvenimas. Antai ten, viršuj, viena panelė, vilkinti šilko rūbais, smailinasi pieštuką, o dvi kitos netoliese dėsto aksominius manto.

- „Moterų laimė“, - perskaitė Žanas švelniu besijuokiančiu balsu. Tas dailus jaunikaitis Valonėj jau buvo turėjęs meilės istoriją. - Šaunu, ar ne? Pirkėjos, reikia manyt, lėkte lekia čionai!

Deniza stovėjo lyg pakerėta ir vis žiūrėjo į prekes, išdėliotas ties didžiosiomis durimis. Čia, tiesiog ore, po grynu dangumi, net ant šaligatvio, stovėjo priversta pigių prekių gundyti praeivėms, kad galėtų pirkti, nė į krautuvę neužėjusios. Iš viršaus, nuo antrojo aukšto, karojo, plevėsuodamos it vėliavos, gelumbės ir kitokie vilnonai, merinosai, ševiotai, moltonai, o ant jų spalvingų plotų - tamsiai pilkų, mėlynų, žalsvų - bolavo etikečių lapeliai. Taip pat čionai, abipus durų, karojo kailių juostos - siauros ilgos drūžės drabužių apdailai: pilkų voveraičių nugarėlės, tyras gulbių gurklių sniegas, triušenos, netikri šermuonėliai ir netikros kiaunės. Daugiau, žemai, dėžėse, ant stalų, tarp begalės audeklų, buvo priversta trikotažo prekių, pardavinėjamų už niekus - pirštinių, skaryčių, kapišonų, liemenių, visokių žieminių gėrybių, margų, raštuotų, dryžuotų, su ryškiai raudonais taškais. Deniza pamatė languotos škotiškos medžiagos po keturiasdešimt penkis santimus, amerikinių audinės kailiukų po vieną franką ir vilnonių pirštinaičių po penkis sū. Tai buvo milžinų jomarkas, parduotuvė, rodės, nebetilpo prekės - ji sprogo, ir gėrybių perteklius išsivertė į gatvę.

Dėdė Bodiū buvo pamirštas. Net Pepė, nepaleidžias sesers rankos, dairėsi išvertęs akis. Važiavo karieta ir privertė juos trauktis iš vidurio aikštės. Negalvodami pasuko Nev Sent Ogiusten gatve ir apžiūrino iš eilės vitrinas, stabčiodami ties kiekviena. Pirmiausia jų akį patraukė sudėtingas prekių parodos įrenginys: viršuje skėčiai, sudėti įstrižai, stovėjo it kokios kaimo trobelės stogas; žemiau - moteriškos kojinės, ištemptos metaliniais virbais, atrodė kaip užmautos ant apvalainių blauzdų, vienos nusėtos rožių puokštelėmis, kitos spalvotos, visokiausių atspalvių - čia juodos ažūrinės, čia raudonos su pasiuvinėtais kampainiais, čia kūno spalvos, o jų atlasinis nėrinys rodėsi švelnutėlis it blondinės oda; dar žemiau, ant gelumbe užtiestų lentynų, buvo simetriškai pridėliota pirštinių su ilgais pirštais ir siauromis plaštakomis it Bizantijos mergelių - viskas dvelkė stangiu ir, sakytumei, jaunatvišku grakštumu, kaip visi moters apdarai, kurie dar nenešioti. O paskutinioji vitrina juos pakerėjo labiausiai. Čia buvo gausybė šilkų, atlasų, aksomų, švelniausiųjų spalvos tonų gama, banguojanti ir vibruojanti: pačiame viršuje - aksomai, nuo juodų juodžiausių iki baltų balčiausių; kiek žemiau - atlasai, rausvi, žydri, įmantriausiomis klostėmis suklostyti, nuo ryškiausių iki blankiausių spalvų, begaliniu švelnumu pereina visus atspalvius; dar žemiau - šilkai, visa vaivorykštė, audeklai, suvyti sraigėmis, suklostyti taip, tartum jie turėtų apskleidę šaunią moters figūrą, nuo sumanių pardavėjų pirštų įgavę gyvybės, ir kiekvienas motyvas, kiekviena spalvinė parodos fazė buvo lydima santūraus akompanimento - lengvai vilnijančios gelsvų fuliarų juostos. Iš abiejų šonų švietė milžiniškomis kolonomis dvi šilko rūšys - „Paryžiaus laimė“ ir „Aukštinė oda“, kurių buvo galima nusipirkti tiktai šioje parduotuvėje, tai buvo ypatingos prekės - beregint turėjo apversti aukštyn kojomis visą mados naujienų

prekybą.

- O! Šitas fajis po penkis šešiasdešimt! - sumurmėjo Deniza, nustėrusi priešais „Paryžiaus laimę“.

Žanas ėmė nuobodžiauti. Jis sustabdė vieną praeivį:

- Pone, kur yra Mišodjerės gatvė?

Kai jiems nurodė, kad čia pat, pirmoji dešinė, jie visi trys sugrįžo, aplenkdami parduotuvės kertę. O Deniza, pasukusi taja gatve, susižavėjo vitrina, kurioje buvo išdėlioti moteriški drabužiai. Pas Kornajį, Valonėį, ji kaip sykis dirbo gatavų drabužių skyriuje. Tačiau ji nebuvo mačiusi nieko panašaus kaip čia, apstulbusi sustojo ir nė iš vietos nebesijudino. Gilumoje - didelė brangių Briugės nėrinių skara plytėjo it altoriaus dangalas, išskleidusi sparnus abiejose pusėse, ruzganai balta, Alansono pinikų volanai leidosi girliandomis, o daugiau - glėbių glėbiais, srautais virto visokios nėrinių rūšys - Malino, Valansjeno, Briuselio aplikacijos, Venecijos pinikai - sakytumėi, tikra sniego griūtis. Iš dešinės ir iš kairės stūksojo rietimų pilioriai, darydami įspūdį, kad šios šventovės giluma juoba tolyn eina. Ir gatavų rūbų matei čia, toje koplyčioje, įrengtoje moters žavumynų garbei kelti: pačiame viduryje - nepaprastybė, aksominis manto su sidabrinės lapės apvadais, jam iš šalies - šilko rotunda, pamušta voveraičių kailiukais, iš antrosios šalies - gelumbinis paltas, padabintas gaidžio plunksnomis, toliau - balinės skraistės iš balto kašmyro, su baltu pamušalu, apkraštuotos gulbės pūkais arba šilko pynėmis. Visko čia buvo, ko tik širdis geidė, - nuo balinių skraisčių po dvidešimt devynis frankus iki aksominių manto už tūkstantį aštuonis šimtus. Stambios manekenių krūtinės laikė išpūtusios medžiagas, storos kulšys perdėtai rodė liemens laibumą, o vietoj galvos buvo didelė etiketė, prismeigta prie raudono kaklo moltono. Veidrodžiai abiejose vitrinos pusėse, tam tyčia sustatyti, atmušinėjo tas manekenes ir daugino iki begalybės, rodėsi, jog regi pilnas gatves tų gražių parduodamųjų moterų, kurioms vietoj galvos - kainos lapeliai su stambiais skaitmenimis.

- Žinai, jos dailios! - sumurmėjo Žanas, nesuradęs nieko kito išreikšti savo jausmui.

Jis irgi stovėjo nustėręs, prasižiojęs. Visa ši moters prabanga jį sujaudino, jis net paraudo. Jis buvo gražus kaip mergaitė, galėjai tarti, kad tas jo grožis vogtas iš sesers - oda skaisti, plaukai geltoni ir garbanoti, lūpos ir akys drėgnos nuo meilingumo. Šalia jo Deniza, kerų pavergta, atrodė dar menčiau su savo pailgu veidu, per didelėm lūpom, jau pavargusio žmogaus išvaizda, blyškiais plaukais. O Pepė, taip pat blondinas, šviesus vaikų šviesumu, dar labiau glaudėsi prie jos, tarsi ūmai pajutęs neramų glamonių poreikį, išmuštas iš vėžių ir sužavėtas tų gražių ponių vitrinoje. Jie visi trys blondinai, juodai apsirengę varganais drabužėliais, - liūdna mergina šalia to gražaus vaikelio ir to šaunaus bernioko, - sudarė tokį nepaprastą ir mielą reginį miesto gatvėje, jog praeiviai į juos gręžėsi su šypsena.

Po kurio laiko į juos sužiuro riebus žilaplaukis senis plačiu geltonu veidu, stovintis vienos krautuvėlės prieduryje, kitoje gatvės pusėje. Akys krauju pasruvusios, lūpos perkreiptos - jis

nebeįmanė kur dėtis iš apmaudo nuo „Moterų laimės“ gyrimosi savo prekėmis, o čia dar, kai pamatė tą merginą su broliais prie jų vitrinų, jis išėjo iš kantrybės galutinai. „Ko jie nenusitveria darbo, tie trys vėplos, kad taip trainiojasi aplink šarlatano parodą?“

– O dėdė?! – staiga prisiminė Deniza, lyg iš miego pašokusi.

– Esame Mišodjerės gatvėje, – tarė Žanas. – Čia kur nors jis ir gyvena.

Jie pakėlė akis, apsigręžė. Ir šit, tiesiai priešais save, viršum to riebaus senio, jie pamatė žalią iškabą su geltonomis raidėmis, apiblukusiomis nuo lietaus:

Senasis Elbefas
gelumbės ir flanelės
B O D I U
Oškorno įpėdinis

Namelis, kadaise rusvai dažytas, įsispraudęs tarp dviejų didelių Liudviko XIV stiliaus mūrų, žiūrėjo į gatvę vos trimis langais. Tie langai, ketvirtainiški, be langinių, teturėjo tik po keturis stiklus, saugomus geležies skersinių. Denizai tebestovėjo akyse šauni „Moterų laimės“ prekių paroda, todėl jai ypač slogų įspūdį padarė krautuvėlė pirmajame to namo aukšte, lubų pritrėkšta, slegiama žemutės antresolės su puse mėnulio formos langiukais kaip kalėjimo. Langų staktos buvo tos pat spalvos kaip iškaba – butelinio žalumo, tik per ilgą laiką išblukusios, nurudusios ir pajuodusios. Jos globė dvi vitrinas, galias, juodas, uždulkusias, kur vos galėjai įžiūrėti bet kaip sukrautus audeklų rietimus. Durys stovėjo atdaros, o pro jas, rodės, eini į kokį rūšį.

– Tai bus čia, – nusprendė Žanas.

– Ką gi, reikia eiti, – pareiškė Deniza. – Einam, drožk, Pepe.

Tačiau visi trys varžėsi – jiems buvo drovu. Kai mirė jų tėvas, pakirstas tos pačios šiltinės, kuri vienu mėnesiu anksčiau pasiėmė ir jų motiną, dėdė Bodiū, to dvigubo gedulo paveiktas, rašė, teisybė, dukterėčiai, kad pas jį visada jai atsirasia vietos, jei kurią dieną ji sumanysianti ieškoti laimės Paryžiuje, bet tai buvo jau beveik prieš metus, ir mergaitė dabar gailėjosi, kam taip lengvapėdiškai metė Valonę, nieko pirma neparašiusi dėdei. Juk dėdė jų nė nepažįsta, jis tėviškėj nė būti nebuvo nuo to laiko, kai išvyko dar jaunas vaikinąs ir pristojė už jaunesnįjį pardavėją pas gelumbių pirklių Oškorną, kurio dukterį paskui vedė.

– Ar jūs – ponas Bodiū? – paklausė Deniza galiausiai įsidrąsinusi kreiptis į tą riebus senį, kuris vis į juos žiūrėjo, stebėdamasis jų laikysena.

– Taip, aš, – atsakė tasai.

Tada Deniza labai išraudo ir ėmė miknoti:

– Ach!.. Labai malonu!.. Aš esu Deniza, o čia Žanas, o čia šit Pepė. Matote, mes atvažiavome, dėde.

Dédé Bodiū tiesiog pritrenkė ši staigmena. Jo didelės raudonos akys pradėjo lakstyti geltoname veide, liežuvis, jau ir šiaip nežvalus, ėmė painiotis visiškai. Jis, aišku, mintimis buvo už tūkstančio mylių nuo šios šeimos, kuri griūte užgriuvo jam ant galvos.

- Kaip tai! Kaip tai! Jūs - čionai?! - kartojo jis įvairia gaida ir priegaide. - Taigi jūs gyvenat Valonėj!.. Tai kodėl jūs nebe Valonėj?

Deniza gavo jam aiškinti. Ji tyliu, kiek drebančiu balsu pasakojo, kad tėvas visus pinigus, iki paskutinio sū, sukišęs į tą savo dažyklą, o po jo mirties ji turėjusi maitinti abu berniukus. Kiek ji gaudavo algos pas Kornajį, neužtekdavę nė pavalgyti visiems trimis. Žanas, tiesa, dirbęs pas baldžių dailiadarbį, senovinių baldų taisytoją, tačiau algos jis dar negaudavęs nė kiek. Tuo tarpu jis pamėgęs senienas, drožinėjęs figūrėles iš medžio, o dar atsitikę taip, kad sykį jis, gavęs dramblio kaulo gabalą, išdrožęs pramogos dėlei galvutę, kurią pamatęs vienas pravažiuojantis ponas. Tasai ponas juos labiausiai ir paskatinęs išvykti iš Valonės, nes parūpinęs Žanui vietą Paryžiuje, pas vieną dramblio kaulo meistrą.

- Suprantate, dėde, Žanas nuo rytdienos stoja dirbti mokiniu pas tą naująjį meistrą. Mokėti nereikės, jis dar gaus butą ir valgį... Tai aš pamaniau, kad mudu su Pepe vis kaip nors išsiversim. Blogiau kaip Valonėj mums nebus.

Ji nutylėjo Žano meilės nuotykius Valonėj, jo laiškelių, rašinėtus vieno žymaus miesto pono dukteriai, jūdviųjų pasibučiavimus per sodo aptvarą - skandalą, kuris ją labiausiai ir vertė išvykti. Jai visų pirma rūpėjo išgabenti brolių į Paryžių, kad galėtų čia geriau jį prižiūrėti, ji kaip motina baiminosi dėl to dičkio mažvaikio, kuris buvo toks gražus ir toks linksmas, jog visos moterys dėl jo tirpo.

Dédé Bodiū negalėjo atsipeikėti. Jis vėl ėmė klausinėti. Išgirdęs, kaip ji kalba apie savo brolius, jis ėmė su ja šnekėti kaip su giminaite.

- Tai tavo tėvas jums nieko nepaliko? O aš maniau, kad jis dar turėjo skatiką kitą. A, aš jam sakiau ne kartą, per laiškus, kad neprasidėtų su ta savo dažykla. Aukso širdį turėjo, bet galvoj - nė varioko!.. O tu likai su šitais vyrais ant rankų, turėjai penėti mažylius!

Jo tulžingas veidas nusigiedrijo. Akys nebebuvo krauju pasrūvusios, kaip tada, kai žiūrėjo į „Moterų laimę“. Ūmai jis pastebėjo, kad pats užstoja duris.

- Taigi eikit į vidų, - paragino jis, - jei jau atvažiavot... Eikit, prašom, taip bus geriau, negu spoksoti į tuos niekų darbus.

Ir, nusiuntęs paskutinį piktą žvilgsnį anai krautuvei, kur skersai gatvės, jis palaisvino vaikams duris, pats įėjo pirmas į krautuvėlę ir ėmė šaukti pačią ir dukterį:

- Elizabeta, Ženevjeva, šen! Pas mus svečių atėjo!

Bet Denizai ir berniukams buvo kraupu eiti į krautuvėlės patamsius. Įžengę iš šviesios gatvės, jie statė koją atsargiai, akis išpūtę, jautėsi it kokio urvo angoje, čiuopojo kojomis aslą, ar nebus kokio netikėto laipto. Dar labiau tamsoj suartinti šios neaiškios baimės, juoba spausdamiesi prie kits kito, - mažylis įsikibęs į sesers sijoną, o dičkis užpakaly, - jie sudarė

dailią grupę, besišypsančią ir nerimastingą. Ryto šviesoje ryškūs buvo jų juodi gedulingi drabužiai, pražulni spinduliai auksino jų geltonus plaukus.

– Eikit, eikit, – kartojo Bodiu.

Jis keliais trumpais sakiniiais paaiškino žmonai ir dukteriai, kaip čia yra.

Jo žmona buvo smulkutė moterytė, anemijos iščiulpta, visa blanki – plaukai blankūs, akys blankios, lūpos blankios. Motinos išsigimimo požymius dar stipriau atspindėjo dukra – Ženevjeva buvo geibi ir bespalvė, nelyginant žolynas, patamsy užaugęs. O jos puikūs juodi plaukai, vešlūs ir svarūs, tartum per stebuklą išaugę iš tokio skriauzno kūno, teikė jai liūdno žavumo.

– Prašom, prašom, – sakė jiems savo ruožtu abi tos moterys. – Miela matyti.

Jos pasodino Denizą už prekystalio. Tuoj Pepė užsiriti seseriai ant kelių, o Žanas, atsišliejęs į sieną, stovėjo šalimais. Jie aprimo, žvalgėsi po krautuvėlę, jų akys apsirpato su tamsa. Dabar jie jau gerai matė, kokia ji yra, su žemomis apsmilkusiomis lubomis, ažuoliniais prekystaliais, nusiblizginusiais per senumą, su šimtametėmis spintomis, tvirtai apkaustytomis geležimi. Prekių šūsnyš siekė palubę. Audeklų ir dažyklų kvapas, aitrus chemikalų kvapas, rodėsi dar aitresnis nuo drėgmės, kylančios iš aslos. Būsto gilumoje du pardavėjai ir viena mergina krauliojo baltos flanelės rietimus.

– Gal šis mažutis ponaitis norėtų užkąsti? – paklausė ponija Bodiu, šypsodamasi Pepei.

– Ne, dėkui, – atsakė Deniza. – Mes gėrėme puodelį pieno kavinėje, prie stoties.

O kai Ženevjeva pažiūrėjo į lengvutį Denizos nešulį, pasidėtą ant žemės, ši pridūrė:

– Skrynelę palikau stoty.

Ji raudonavo – suprato, kad nedera šitaip žmonėms ant galvos užgriūti. Dar vagone, vos traukiniui pajudėjus iš Valonės, ji ėmė gailėtis, kam važiuoja, užtat, kai atvažiavo, daiktus atidavė bagažo apsaugon ir pavalgydino vaikus.

– Tai va, – ūmai prašneko dėdė Bodiu, – pasikalbėkim apie reikalus ir kaip reikiant. Aš tau rašiau, teisybė, bet tai buvo pernai, o per tuos metus, kaip matai, vaikeliuk, man ėjosi prastai.

Jis stabtelėjo nuo susijaudinimo, nors nenorėjo išsiduoti, kad nervinasi. Ponija Bodiu ir Ženevjeva nuleido akis ir sėdėjo tylios, suglumusios.

– Žinoma, – kalbėjo dėdė toliau, – nesėkmė užėjo tik tuo tarpu, ji praeis, aš esu ramus... Bet, matai, aš pamažinau žmonių, belaikau tik tris, ir anaipol dar neatėjo laikas samdyti ketvirtą. Žodžiu, aš negaliu tavęs, vaikuti, priimti, kaip buvau žadėjęs.

Deniza klausėsi sukrėsta, išblyškusi. Jis tuo tarpu labai įsakmiai pridūrė:

– Nieko gero iš to nebūtų – nei tau, nei mums.

– Gerai, dėde, – ištarė ji pagaliau vargais negalais. – Aš pasistengsiu pati kaip nors išsiversti.

Tie Bodiu nebuvo kokie blogi žmonės. Jie tiktai skundėsi, kad jiems nesiseka. Dar tais laikais, kol prekyba ėjo gerai, jie augino penketą sūnų, kurių trys mirė, sulaukę dvidešimties metų, ketvirtasis išėjo šunų takais, penktasis ką tik išplaukė į Meksiką, pasidaręs laivo kapitonu.

Jiems beliko tiktai Ženevjeva. Šeimos išlaidos visada buvo didelės, o Bodiui pasipjovė galutinai, kai sukišo pinigus Rambujė miestelyje, savo uošvio krašte – ten jis įsigijo namą, didelį, bet prastą. Taip šio seno komersanto, teisingo iki pakvaišimo, širdyje augo ir augo kartėlis.

– Reikėjo parašyti, kad nori atvažiuot, – dėstė jis toliau, imdamas po truputį pykti pats ant savęs už savo atšiaurumą. – Tu galėjai man pranešti, aš būčiau tau atsakęs, kad liktum tenai... Aš, kai sužinojau, kad mirė tavo tėvas, tai – dievaži! – sakiau tau tik tą, kas visų įprasta sakyti tokiais atvejais. O tu ėmei ir atvažiavai, niekur nieko neįspėjusi... Tai labai keblu.

Jis kėlė balsą, jis lengvino sau širdį. Jo žmona ir duktė sėdėjo kaip sėdėjusios, akis nuleidusios, matyt, pripratusios visada būti klusnios ir niekada į kalbą nesikišti. Žanas išblyško. Deniza spaudė prie krūtinės išsigandusį Pepę. Jos skruostu nuriedėjo dvi didelės didelės ašaros.

– Niekis, dėde, – kartojo ji, – mes išeisim, mes eisim sau.

Staiga jis susiėmė. Stoją slogi tylą. Paskui jis niurgzliai tarė:

– Aš jūsų pro duris nevarau... Kad jau atėjot, tai pernakovokit tą sykį, viršuj. Toliau žiūrėsime.

Tada ponija ir Ženevjeva suprato iš akių, kad joms leidžiama imtis reikalų. Viskas buvo sutvarkyta. Žanu rūpintis nebereikėjo. O Pepė, jam būsią baisia gerai pas poniją Gra, seną moteriškę, kuri Orti gatvėje turinti užėmusi visą pirmąjį namų aukštą ir priimanti laikyti mažus berniukus, duodanti jiems valgį ir viską už keturiasdešimt frankų per mėnesį. Deniza sakėsi, kad ji turėsianti iš ko apmokėti pirmąjį mėnesį. Beliko tik ją pačią kur nors įtaisyti. Na, jai būsią galima surasti vietą kur nors tame pat kvartale.

– Ar tik Vensaras neieško pardavėjos? – tarė Ženevjeva.

– Teisybė! Ieško! – sušuko Bodiui. – Mes tuoj eisim pasižiūrėti po pusryčių. Reikia kalti geležį, kol karšta.

Nė vienas pirkėjas neužėjo, nesutrukdė to šeimos pasitarimo. Krautuvėlė kaip buvo, taip ir liko juoda ir tuščia. Jos gilumoje du pardavėjai ir viena mergina varė toliau savo darbą pasikuždėdami, sušnypšdami. Vis dėlto užėjo pirkėjos. Deniza kurį laiką liko viena. Pabučiavo Pepę, ir jai pasidarė liūdna, skaudu pagalvojus, kad greit reiks išsiskirti. Berniūkštis, meilus kaip kačiukas, įsikniaubė į ją, nepratardamas nė žodžio. Kai ponija Bodiui ir Ženevjeva grįžo, jos išrado, kad berniukas esąs labai ramus, ir Deniza patvirtino, kad jis niekada daug netriukšmaująs: esąs tylus per dienų dienas ir tiktai meilinašis. Taip jos visos trys iki pusryčių ir šnekėjosi apie vaikus, apie namų ruošą, apie gyvenimą Paryžiuje ir provincijoje, dėstė sakinius, trumpus ir negriežtus, kaip visada giminės, kol dar gerai nesusipažinę ir truputį varžosi. Žanas išėjo priešais krautuvėlę, stoviniavo ten ir nebegrižo į vidų – jis domėjosi gatvės gyvenimu ir rodė dantis gražioms mergaitėms, einančioms pro šalį.

Dešimtą valandą pasirodė tarnaitė. Paprastai tuo metu prie stalo sėsdavo pats Bodiui, Ženevjeva ir vyresnysis pardavėjas. Vienuoliktą valandą būdavo antras stalas, tada sėsdavo ponija Bodiui, antrasis pardavėjas ir toji mergina pardavėja.

- Prie pusryčio! - šūktelėjo gelumbininkas, atsigręžęs į dukterėčią.

Ir, kai jau visi susėdo prie stalo ankštame valgomajame, čia pat iš krautuvės jis pašaukė vyresnįjį pardavėją, vis kažko gaištantį:

- Kolombanai!

Tasai atsiprašė norįs baigti kraulioti flaneles. Tai buvo apkūnus bernas dvidešimt penkerių metų, nepaslankus, suktas. Mina didelio doruolio, burna stambi, lūpos minkštos, akys - sukčiaus.

- Ką čia velnią! Yra laikas viskam, - pyktelėjo Bodiū, kuris, tvirtai atsisėdęs, pjaustė šaltos veršienos gabalą su šeimininko apdairumu ir įgudimu, ir mažos porcijytės jam išėjo tokios vienodos, mažne gramas į gramą.

Jis pats padalijo visiems mėsos, pats ir duonos paraikė. Deniza pasisodino Pepę greta savęs, kad jis švariai valgytų. Tačiau jai buvo nejauku šiame tamsiame valgomajame, ji dirščiojo į aplinkos daiktus, ir ją visa tai slogino, nes provincijoje buvo pripratusi prie erdvių kambarių, neužgriozdintų, šviesių. Valgomasis teturėjo vieną vienintelį langą, ir tas pats žiūrėjo į mažytį vidinį kiemelį, iš gatvės pasiekiamą tamsiu tuneliu. Tas kiemelis, šlapias, prismirdęs, buvo nelyginant kokio šulinio dugnas, kur vos įsigaudavo drumzlinos šviesos pluoštas. Žiemos dienomis valgomajame turėdavo nuo ryto ligi vakaro žibėti dujinė lempa. Kai ateidavo toks metas, kad galėdavai jos nežibinti, tai būdavo dar liūdniau. Denizai reikėjo laiko, kad akys apsiprastų ir įmatytų, kas lėkštėje padėta.

- Va kur žmogus, turintis gerą apetitą! - pareiškė Bodiū, matydamas, kad Žanas jau baigė veršieną. - Jeigu jis dirba taip pat, kaip valgo, tai iš jo išeis smarkus vyras... O tu, dukrele, ko gi tu nevalgai?.. Ir sakyk tu man, dabar galim pasišnekučiuoti, sakyk, kodėl tu neištekėjai tenai, Valonėje?

Deniza nuleido stiklinę, kurią buvo bekelianti prie burnos.

- Oi, dėde, ištekėti - ką jūs sau galvojate! O vaikai?

Ji net susijuokė - tiek keista pasirodė jai ta mintis. Kita vertus, o kas gi norėsiąs vesti ją, nieko neturinčią, nupiepusią kaip žvirblelis ir dar negražią? Ne, ne, ji niekad netekėsianti, gana jai būsią tų dviejų vaikų.

- Tu klysti, - kalbėjo dėdė, - moteriškai visada reikia vyro. Jei būtum susigavusi kokį nieko sau bernioką, tai nebūtų tekę nei tau, nei broliams atsidurti Paryžiaus gatvėj kaip čigonams.

Jis nutilo, nes tarnaitė įnešė lėkštę bulvių košės su spirgais, kurią jis vėl ėmęs padalijo visiems, šykščiai, bet teisingai. Po to, rodydamas šaukštu į Ženevjevą ir Kolombaną, kalbėjo toliau:

- Va, šitie du pavasarį kels vestuves, jei tik žiemos sezonas bus geras.

Tokia buvo patriarchalinė šių prekybos namų tradicija. Firmos steigėjas Aristidas Finė savo dukteriai Dezirei užėmė užkurį, vyresnįjį pardavėją Oškorną, jis, Bodiū, nutūpęs Mišodjerės gatvėje su septyniais frankais kišenėje, vedė Oškorno dukterį Elizabetą, pats jisai ketino savo

dukterį Ženevjevą ir visą savo įmonę atiduoti Kolombanui, kai tik prekybos reikalai pagerės. Jei jis vis atidėliojo tas vestuves, sutartas jau prieš trejus metus, tai šitaip darė dėl savo skrupulingumo, iš dorovinio atkaklumo: pats perėmęs prekybą klestinčią, niekaip nesutiko perleisti ją į žento rankas su pamažėjusia klientūra, paprastėjusia apyvarta.

Bodiu kalbėjo toliau. Jis papasakojo apie Kolombaną, kad esąs iš Rambujė, kaip ir ponios Bodiu tėvas, jie dargi esą kažkokie ten tolimi giminės savo tarpe. Kolombanas esąs didelis darbštuolis, jis triūsiąs krautuvėje jau dešimt metų ir savo išaukštinimą tikrai užpelnęs! Kita vertus, jis esąs ne šiaip ant kelio rastas, jo tėvas – žinomasis ūžauainkas Kolombanas, garsus visame Senos ir Uazos departamente veterinorius, tikras savo srities menininkas, bet toks girtuoklis, jog perleidžiąs per gerklę visa, ką tik uždirbąs.

– Ačiū Dievui, – tarė senis prekybininkas baigdamas, – nors tėvas ir geria, ir su mergom duodasi, bet sūnus čia išmoko suprasti, ko vertas pinigas.

Kol jis kalbėjo, Deniza tiriamai stebėjo Kolombaną ir Ženevjevą. Juodu prie stalo sėdėjo vienas priešais kitą, tačiau abu išliko ramūs, nei viena paraudo, nei kitas šyptelėjo. Nuo pat pirmos dienos, kai tik pristoję čia tarnauti, vaikas jau tikėjosi, kad gaus vesti šeimininko dukterį, jis perėjo įvairius tarnybos tarpsnius – buvo mokiniu, paskui apmokamu pardavėju, galiausiai tapo prileistas prie šeimos savybės ir malonumų, ir vis ėjo kantriai, vienodai, kaip laikrodis, o į Ženevjevą žiūrėjo kaip į pelningą ir padorią verslo transakciją. Jis buvo pernelyg tikras, jog ją turės, užtat visai jos negeidė. O jaunoji mergelė irgi buvo pripratusi jį mylėti, bet mylėjo su visu savo santūrios prigimties rimtumu ir su tokia gilia aistra, kurios nė pati nenumanė, nes jos būtis slinko ramiai vienodai, kasdienybės reguliuojama.

– Jeigu žmonės kiti kitam patinka ir turi galimybių... – laikė reikalinga pasakyti Deniza, nes turėjo ką nors panašiai sakyti, bent iš mandagumo.

– Taip, tai visada tuo baigiasi, – pareiškė Kolombanas, lig tol dar neprataręs nė žodžio, kramtydamas iš lėto.

Ženevjeva, ilgai į jį pažiūrėjusi, dar pridūrė:

– Reikia tiktai santarvės, šiaip daugiau viskas eis savaime.

Jų meilė išleido daigus šiame Paryžiaus senamiesčio name, pirmajame jo aukšte. Tai buvo rūsio žolynas. Visus tuos dešimt metų Ženevjeva nematė kito vaikino, tiktai jį vieną, dienų dienas gyveno šalia jo, už tų pačių rietimų šūsnių, krautuvėlės prietamsyje. Rytas vakaras abudu leido laiką greta vienas kito, ankštame valgomajame, šulinio vėsumoje. Nė plyname lauke ar krūmų tankmėje juodu nebūtų buvę labiau vieniši, labiau nuo visų atsiskyre. Vien tik įtarinėjimas, pavydi baimė tebūtų galėjusi tai mergaitei parodyti, kaip ji besanti jam amžinai atsidavusi, tų šešėlių veikiama, iš širdies tuštumos, iš nesuvokimo, ką mąstyti.

Tuo tarpu Deniza Ženevjevąs žvilgsnyje, mestame į Kolombaną, pastebėjo lyg kokį besirandantį nerimą. Ji jautė, kad tiktų taip pasakyti:

– Na, kai žmonės myli, tai santarvė visada yra.

O Bodiui prižiūrėjo stalą valdingai. Jis padalijo valgytojams po griežiniuką Bri sūrio, o giminaičių atsilankymo proga pareikalavo antrojo deserto – serbentų uogienės puodo. Toks dosningumas, rodos, nustebino Kolombaną. Pepė, ligi tol labai ramiai laikęsis, ėmė nebegražiai elgtis, kai pamatė uogienę. Žanas, susidomėjęs pokalbiu apie vedybas, įdėmiai apžiūrino pusės pusę Ženevjevą. Jis rado, kad ji esanti per glebna, per blyški, jis manė sau vienas, kad ji esanti panaši į baltą triušį su juodom ausim ir raudonom akim.

– Gana šnekėti, užleiskim vietą kitiems! – užbaigė gelumbių pirklys, duodamas ženklą keltis nuo stalo. – Galima kai kada ir pasmaguriauti, kad tik su saiku.

Dabar prie stalo susėdo ponija Bodiui, antrasis pardavėjas ir pardavėja. Deniza vėl paliko viena, sėdėjo prie staktos ir laukė, kol dėdė galės ją nuvesti pas Vensarą. Pepė žaidė prie jos kojų. Žanas vėl stovėjo savo stebėjimo poste – prie krautuvėlės durų. Deniza, taip sau sėdėdama, beveik visą valandą žiūrėjo ir įsidėmėjo, kas aplinkui vyksta. Į dėdės krautuvėlę pirkėjų užėidavo tik retkarčiais: pasirodė viena ponija, po kiek laiko dar dvi užsuko. Krautuvėlėj laikėsi senovės kvapas, jos prieblanda, o toje prieblandoje, rodėsi, verkia visa senoviška prekyba, dora ir paprasta, tik žmonių nebelankoma. Tuo tarpu kitapus gatvės, „Moterų laimėj“, kurios vitrinos matyti pro atdaras duris, – visai kas kita, net smagu žiūrėti. Tebebuvo apsiniaukę, oras po šilto lietaus suminkštėjo, nors jau buvo vėlus ruduo, ir tą šviesiai palšą dieną, lyg saulės dulkių prisigėrusią, didžioji parduotuvė užte užė, prekyba virte virė.

Denizai buvo toks įspūdis, kad ten veikia mašina, varoma didelio garo spaudimo, o jos virpesys ateina net iki languose išdėstytų prekių. Tai nebuvo kaltos vitrinos, kaip rytą, dabar jos rodėsi įkaitusios ir virpančios nuo vidaus judėjimo. Į jas žiūrėjo daug žmonių, moterys pristoję grumdėsi prie žvilgančių stiklų, visa ta minia degte degė geismu. Ir medžiagos krautuvėj gyveno, atliepdamos gatvės aistroms: nėriniai krutėjo, leidosi dailiomis klostėmis ir dangstė krautuvės gilumą it nerimastingą paslaptį, net gelumbės rietimai, stori, nerangūs, ir tie kvėpavo dvelkdami pagundomis, manekenės darėsi gyvos, o paltai, ant jų užvilkti, pūtėsi ir rėžėsi, o prabangus aksomo manto, minkštas ir šiltas, gulėjo taip dailiai, kaip ant gyvo moters kūno – ir krūtys, rodos, stačios, ir šlaunys virpa, kruta. Nuo parduotuvės ėjo karštis kaip nuo veikiančio fabriko, o labiausiai – nuo pardavimo vietų, nuo knibždėlyno palei prekystalius – rodėsi, net lauke justai tasai karštis. Mašina tolydžio šniokščia, rikiuoja pirkėjas, virtinėmis gena jas prie lentynų, apsvaigina prekėmis, po to bloškia prie kasų. Ir visa šitai sutaisyta, suorganizuota tokiu mechaniniu tikslumu, jog moterų minias per fabriką varo tiesiog krumpliaračių nuoseklumu.

Deniza jau iš pat ryto jautėsi pagundos apnikta. Anoji parduotuvė, tokia didelė jos akims, kur per vieną valandą matė užeinant daugiau žmonių, negu pas Kornajį per pusę metų, stulbino ją ir traukė, jai labai magėjo patekti tenai dirbti, bet sykiu ir kažkokia neaiški baimė ėmė – ir pagunda nuo to dar labiau stiprėjo. Tuo tarpu dėdės krautuvėlė buvo kažkuo nemaloni. Tasai jausmas turėjo savy ir nežinia kodėl kilusios paniekos, ir instinktyvaus bjaurėjimosi šia šalta

senovinio verslo landynėle. Visi šitie jautimai, nerimas čia atvykstant, šaltas giminių priėmimas, liūdni pusryčiai kalėjimiškoj prieblandoj, jos laukimas mieguistoj šios senos merdėjančios firmos stagnacijoj – viskas kartu susidėjo ir kėlė jai nebylų protestą, karštą norą veržtis į gyvenimą ir į šviesą. Ji, nors būdama geros širdies, tolydžio kreipė akis į „Moterų laimę“, tarytum ją, krautuvės pardavėją, traukte traukė pasišildyti didelio anos įmonės judėjimo karštyje.

– Štai pas ką eina pirkėjai, vaje, vaje! – pasakė Deniza, nė pati nepasijutusi.

Tačiau ji tuoj pasigailėjo šių savo žodžių, nes apsižiūrėjo, kad ponია Bodiū čia pat. Ponia Bodiū, pavalgiusi pusrytį, stovėjo visa blausi, blausiomis akimis įsižiūrėjusi į pabaisą. Nors ji buvo susitaikiusi su likimu, bet vis tiek jai kėlė siaubą ta didelė parduotuvė kitapus gatvės – ligi tik ją pamatydavo, jos vokai pritvinkdavo ašarų ir tylaus sielvarto. Ženevjeva tuo tarpu augančiu nerimu sekė Kolombaną, o šis, nenujausdamas, jog yra stebimas, ekstazėje spoksojo, pakėlęs akis į pardavėjas gatavų drabužių skyriuje, kurio prekystalis gerai matėsi pro antrojo aukšto langus. Bodiū tulžingai tepasakė:

– Ne viskas auksas, kas blizga. Kantrybės!

Visi Bodiū, matyt, kaip įmanydami slopino kylantį pyktį, kuris juos tiesiog dusino. Savimeilė neleido jiems rodyti savo jausmų tiems ką tik atvykusiems vaikams. Pagaliau gelumbių pirklys įveikė save ir nusigrėžė nebenorėdamas matyti, kaip gyvai eina prekyba ten priešais.

– Na, – tarė jis, – eime pas Vensarą. Vietas dabar gaudyte gaudo, rytoj gali būti jau po laiko.

Prieš išeidamas, jis dar paliepė antrajam pardavėjui nuvažiuoti į stotį paimti Denizos skrynelės. Ponia Bodiū, kurios globon mergina atidavė Pepę, nutarė per tą laisvesnę valandėlę nuvesti berniuką į Orti gatvę, pas poniją Gra, ir su ja susitarti dėl laikymo. Žanas prižadėjo seseriai niekur nuo dėdės krautuvėlės nesitraukti.

– Čia arti, tik pora minučių paeiti, – aiškino Bodiū, leisdamasis pakalnėn Gajono gatve su savo dukterėčia. – Vensaras pasidarė specializuotą šilkų parduotuvę ir dar šiaip taip verčiasi. Ką čia kalbėti, turi bėdų ir jis, kaip visi, bet jis yra didelis gudreiva ir suduria šiaip taip galus per savo šunišką šykštumą... Tik jis, man rodos, greit pasitrauks nuo verslo, užtat kad jį reumatas baigia susukti.

Vensaro krautuvė buvo Nev de Pti San gatvėje, ties Suazelio pasažu. Ji buvo švari ir šviesi, įrengta moderniai, prabangiai, tačiau maža ir ne kiek prekių teturėjo. Bodiū ir Deniza rado Vensarą derantis su tokiais dviem ponais.

– Šnekėkit, šnekėkit, – sušuko gelumbininkas. – Mums nėra skubu, palauksim.

Ir, iš diskretiškumo paėjęs į priedurį, jis pasilenkė mergaitei prie ausies ir pasakė:

– Liesasis yra tos „Moterų laimės“ šilkų skyriaus vedėjo pavaduotojas, o riebusis – vienas fabrikantas iš Lijono.

Deniza suprato, kad Vensaras taikosi įpiršti savo krautuvę ponui Robino, „Moterų laimės“ pardavėjui. Dėdamasis atviras ir nuoširdus, jis kas kelintas žodis prisiekinėjo – taip lengvai, jog

galėjai manyti, kad jam nėra nieko baisaus prisiekti bet ką. Toji krautuvė, pasak jo kalbos, tai – tikra aukso gysla, jis, nors sveikas kaip ridikas, nuolat stenėjo, pūkštė, skundėsi, kad jam skaudą čia ir ten, ir tie prakeikti skausmai verčią jį atsisakyti šitokio lobio. Tačiau Robino, nervingas ir išvargęs, nekantriai nutraukė jo šneką: jis žinąs, kokių sunkumų turinčios mados naujienų parduotuvės. Jis paminėjo vieną specializuotą šilkų krautuvę, kurią jau pasmaugusi „Moterų laimė“, užtat kad per arti buvusi. Vensaras įkaito, ėmė rėkti:

– A, ką čia velnią! Vabras – didelis vėpla, jo bankrotas buvo neišvengiamas. Jo boba surijo viską... Kita vertus, mes gi esam daugiau nei už pusės kilometro, o Vabras buvo čia pat prie „Laimės“, durys prieš duris.

Čia į kalbą įsiterpė Gožanas, šilkų fabrikantas. Balsai vėl pritilo. Jis kaltino didžiąsias parduotuves, kad jos žlugdančios Prancūzijos fabrikus: trys ar keturios tokios parduotuvės nustatinėjančios kainas, užgožiančios rinką, jis teigė, kad vienintelis būdas su tuo kovoti – tai palaikyti smulkiąją prekybą, labiausiai – specializuotas krautuves, kurioms priklausanti ateitis. Užtat jis žadėjo labai didelius kreditus ponui Robino.

– Tik pažiūrėkit, kaip toji „Laimė“ su jumis pačiais elgiasi! – kartojo jis. – Ar atsižvelgia nors kiek į jūsų nuopelnus? Nieko! Tai tik mašina žmonėms išnaudoti!.. Juk skyriaus vedėjo vieta jums jau seniai prižadėta, tuo tarpu Butmonas, atėjęs iš pašalio ir jokių pranašumų prieš jus neturėdamas, tą vietą gavo iš karto!

Robino širdy dar tebebuvo neužgijusi žaizda, šios nuoskaudos padaryta. Vis dėlto jis dar nesiryžo pirkti Vensaro krautuvės, jis aiškino, kad pinigai esą ne jo, o žmonos, – tai ji paveldėjusi šešiasdešimt tūkstančių frankų, ir užtat jis esąs labai skrupulingas dėl šios sumos, greičiau duosiąs abi rankas nukirsti, negu ją įdėsiąs į kokį blogą verslą.

– Ne, aš dar neapsisprendžiau, – užbaigė jis. – Duokit man laiko pagalvoti, mes dar kalbėsime.

– Kaip norit, – tarė Vensaras, slėpdamas nusivylimą po nerūpestingo geruolio kauke. – Aš neturiu intereso parduoti. Jei būčiau sveikas...

Ir, paėjęs į vidurį krautuvės, šūktelėjo:

– Kuo galiu jums patarnauti, pone Bodiu?

Gelumbininkas, viena ausimi klausėsis jų pašnekesio, pristatė Denizą, papasakojo apie ją tiek, kiek rado tinkama, ir pasakė, kad ji dvejus metus dirbusi pardavėja provincijoje.

– O jūs, kaip girdėjau, ieškote geros pardavėjos...

Vensaras nutaisė miną: labai jau jis apgailestaujās.

– Oi, kaip negerai išėjo! Tikrai, ieškojau pardavėjos visą savaitę. Bet šit jau pasamdžiau vieną tokią, prieš porą valandų.

Stojo tylą. Deniza atrodė sukrėsta. Robino žiūrėjo į ją susidomėjęs, matyt, jam pagailo tos skurdžiai atrodančios mergaitės, ir jis sau leido duoti patarimą:

– Žinau, kad pas mus gatavų rūbų skyriuje reikia žmogaus.

Bodiu sušuko – širdis neišturėjo:

– Pas jus?! Na, susimildami, tai jau ne!

Bet jis tik riktelėjo ir vėl užkando žadą. Deniza visa išraudo: į tą milžinišką parduotuvę ji nebūtų drįsusi nė įeiti! Pagalvojusi, kad gali tenai patekti dirbti, ji kilte kilo išdidumu.

– Bet kodėl gi? – tarė Robino nustebeš. – Atvirkščiai, tai būtų didelė sėkmė panelei... Aš patariu jai prisistatyti rytoj rytą poniai Oreli, skyriaus vedėjai. Jos galėtų nebent nepriimti, tai būtų blogiausia, kas ten ją galėtų ištikti.

Gelumbininkas, slėpdamas savo pasipiktinimą, svaidė bereikšmes frazes: jis, girdi, pažįstas poniją Oreli, bent jau jos vyrą, Lomą, kasininką, nusipenėjusį senį, kuriam dešinę ranką nutraukęs omnibusas. Paskui jis ūmai pasigrėžė į Denizą:

– Ogi, kita vertus, tai jos reikalas, ne mano... Kaip nori, taip tegu ir daro.

Ir jis išėjo, atsisveikinęs su Gožanu ir Robino. Vensaras jį palydėjo ligi durų, vėl reikšdamas apgailėstavimus, kad negalėjęs padėti. Mergina baugščiai stabtelėjo vidury krautuvės, jai norėjosi iš Robino gauti smulkesnių žinių, bet neišdrįso klausti, tad ir ji atsisveikino, tiek tepasakiusi:

– Dėkoju jums, pone.

Kai išėjo, Bodiu savo dukterėčiai nebepratarė nė žodžio. Jisėjo greitai, tartum savo minčių genamas, mergina turėjo vos ne tekina lėkti. Mišodjerės gatvėje, kai dėdė jau buvo besukęs į namus, jam pamojo kaimynas, stovįs krautuvėlės tarpdury. Deniza sustojo palaukti.

– Kas gi yra, dėde Bura?! – paklausė gelumbininkas.

Bura buvo itin senas kriošena su pranašo galva, ilgais plaukais, ilga barzda, skvarbiomis akimis, krūminiais antakiais. Jis prekiavo lazdutėmis ir skėčiais, dar juos taisydavo, net drožinėdavo jų rankenėles ir tuo garsėjo kaip menininkas šiame miesto kvartale. Deniza užmetė akį į jo krautuvėlės vitrinas, kur stovėjo dailiai išrikiuoti skėčiai ir lazdutės. Bet ji dirstelėjo aukščiau, ir ją nustebino namas: tai buvo palaikis trobesys tarp „Moterų laimės“ ir didelių Liudviko XIV stiliaus rūmų, nežinia kaip įsispraudęs į šį siaurą plyšį, kurio gilumoje kiurksojo jo trys žemi aukštai. Jei ne namai iš dešinės ir iš kairės, jis būtų sugriuvęs, nubildėjusios būtų ir stogo čerpės, susiklaipiusios ir sutrūnijusios, ir fasadas su dviem langais, visas suvarpytas plyšių, su ilgomis rūdžių dėmėmis, užslinkusiomis ant apiblukusios lentinės iškabos.

– Žinot, jis parašė manojo namo savininkui, kad nori tą namą pirkti, – tarė Bura, įrėmęs degančias akis į gelumbininką.

Bodiu išblyško dar labiau ir gūžtelėjo pečiais. Užėjo tylą, abu vyrai stovėjo priešais kits kitą, abu giliai susimąstę.

– Reikia būti viskam pasiruošus, – pagaliau sumurmėjo Bodiu.

Tada senis užsidegė, krestelėjo ilgus plaukus ir vilnijančią barzdą:

- Tegu perka namą, užmokės keturis kartus daugiau, negu jis vertas!.. Tiktai prisiekiu, kad, kol aš gyvas, jis negaus čia nė vieno akmenio. Mano nuomos laikas baigsis tik po dvylikos metų... Pažiūrėsime, pažiūrėsime!

Tai buvo karo paskelbimas. Bura žvilgterėjo į „Moterų laimę“, kurios nei vienas, nei antras žodžiais neminėjo. Bodiui tylomis palingavo galvą, paskui jis perėjo skersai gatvę ir įžengė į savo namus pakirstomis kojomis, vien kartodamas:

- Oi, Dieve mano!.. Oi, Dieve mano!..

Deniza, girdėjusi jų kalbą, sekė iš paskos. Ponia Bodiui jau rado parėjusią su Pepe, ji tuoj pasakė, kad ponias sutinkanti priimti berniuką, kada tik jos norėsiančios. Tačiau Žanas buvo dingęs, ir sesuo rūpinosi. Kai jis grįžo, visas nušvitęs, ir ėmė pasakoti, ką matęs bulvare, ji pažiūrėjo į jį taip liūdnai, jog jis net nuraudo. Jau buvo atgabenta jų skrynelė, jie miegosią viršų, pačioje pastogėje.

- Beje, o kaipgi pas Vensarą? – paklausė ponias Bodiui.

Gelumbininkas papasakojo apie nenusisekusį žygį, dar pridėjo, kad žmonės siūlą jų dukterėčiai vietą, ir, ištiesęs ranką „Moterų laimės“ pusėn, dūrė piktai ir metė:

- Ten!

Visa šeima pasijuto įžeista. Vakare pirmasis stalas sėdo valgyti penktą valandą. Deniza ir abu vaikai gavo pietauti drauge su Bodiui, Ženevjeva ir Kolombanu. Kambary degė dujų žiburėlis, buvo tvanku nuo valgių kvapų. Valgė tylėdami. Tik desertą pradėjus, ponias Bodiui, nebenustygdama krautuvė, atėjo ir atsisėdo už savo dukterėčios. Dabar pratrūko srautas, tvenktas nuo pat ryto, visi lengvino širdis, duodami garo tai pabaisai – „Moterų laimei“.

- Tavo reikalas, kaip nori, taip ir daryk, – vėl iš pradžių dėstė Bodiui. – Mes nenorim tau nei taip, nei taip sakyti... Bet kad tu žinotum, kokia ten įmonė!

Jis striukai drūtai papasakojo to padaužos Oktavo Murė istoriją. Pasiutęs daiktas, kaip jam sekasi! Plikas bernas, atsibastęs iš Prancūzijos pietų į Paryžių, drąsus avantiūristas, mokantis įsiteikti žmogui. Kai tik atsidūrė mieste, jau nuo rytojaus dienos prasidėjo istorijos su moterimis – čia jis vieną išnaudoja, čia kitą, buvo ir įkliuvęs, kilo skandalas, apie kurį dar ir dabar tebekalba žmonės, tik šit jis kažkaip greitai ir neišaiškinamai užsikariavo ponias Eduen, o per ją tapo „Moterų laimės“ šeimininku.

- Vargšė Karolina! – įsiterpė ponias Bodiui. – Ji man buvo dar ir truputį giminė. O, kad ji tebegyventų, dabar viskas būtų kitoniškai! Ji neleistų žudyti mūsų... Ogi jis ją ir užmušė, ne kas kitas. Na taip, su savo statybomis! Vieną rytą ji atėjo pažiūrėti darbų ir įkrito į duobę. Po trijų dienų ir mirė. O ji niekad nesirgo, buvo tokia sveika, tokia graži!.. Tai ant jos kraujo tie akmenys sukrauti.

Ji blyškia drebančia ranka parodė į didžiosios parduotuvės pusę už sienos. Deniza klausėsi tų kalbų taip, kaip klausomės pasakų, ir jos nugara vaikščiojo šiurpuliukas. Šalia pagundų, kuriomis ją į save traukė toji didelė įmonė, ji nuo pat ryto jautė ir baimę, galbūt dėl anos

moters kraujo, kurį jai dabar priminė raudonas pusrūšio sienų tinkas.

- Sakytumei, kad tas jam laimę neša, - pridūrė ponia Bodiū, neminėdama Murė pavardės.

Gelumbininkas tik trūktelėjo pečiais - jis niekino tokias bobiškas šnekas. Jis ėmė toliau pasakoti Murė istoriją, aiškino padėtį komerciškai. „Moterų laimė“ įsteigta 1822 metais brolių Delezų. Kai vyresnysis mirė, jo duktė Karolina buvo ištekėjusi už drobių fabrikanto sūnaus, Šarlio Edueno. Paskiau, likusi našlė, ji ištekėjo už to Murė. Taip ji atnešė jam kraičio pusę šitos įmonės. Po jų vestuvių praėjo vos trys mėnesiai, ir mirė dėdė Delezas, bevaikis. Tokiu būdu, kai Karolina paklojo kaulus po mūrų fundamentais, tasai Murė liko vienintelis paveldėtojas, ir jam vienam atiteko visa toji „Laimė“. Pasiutęs sekimasis!

- Tai pavojingas „bruzdelninkas“, pilnas visokių užmačių, jis apverstų aukštyn kojom visą šį miesto pašalį, jei tik jam kas duotų! - kalbėjo toliau Bodiū. - Toji Karolina irgi su fantazija sutvėrimas, matyt, buvo užsikrėtusi patrakusiais to ponaičio sumanymais... Žodžiu, jis ją prikalbino nupirkti namą iš kairės, paskiau namą iš dešinės, o po to, kai jau šeiminkavo pats vienas, jis nusipirko dar du namus, taip ta jo parduotuvė augo ir augo, ir dabar jau grasina praryti mus visus!

Jis kreipėsi į Denizą, bet kalbėjo sau pačiam, pergromuliuodamas jau nebežinia kelintą sykį tą istoriją, neduodančią jam ramybės, nes juto liguistą poreikį bent šitaip save guosti. Šituose namuose jis buvo visų tulžingiausias, įniršėlis, sugniaužęs kumščius ir niekad jų neatgniaužias. Ponia Bodiū nebesikišo į kalbą, sėdėjo sau ant kėdės ir nė nejudėjo. Ženevjeva ir Kolombanas, nuleidę akis, rankiojo ir valgė išsiblaškę duonos trupiniukus. Buvo taip karšta, taip tvanku tame kambarėlyje, jog Pepė užmigo, užsigulęs ant stalo, o Žanui mazgiojosi blakstienos.

- Kantrybės! - toliau varė Bodiū, staiga pagautas pykčio. - Susilaužys nugarkaulį tie gudrevivos, pamatysit! Tam Murė dabar susitraukęs kapšiukas, aš žinau. Didinimų ir reklamų šišas jam surijo visas pajamas. Dar daugiau: kai pasidarė striuka su pinigais, tai jis prikalbino savo tarnautojus dėti į jo verslą savo santaupas, ir dauguma sudėjo. Užtat jis dabar neturi nė skatiko, ir jei nebus stebuklo, jei nepavyks jam triskart padidinti pardavimų, kaip jis tikisi, tai jūs matysit, koks čia bus krachas!.. Uch!.. Aš nesu kerštingas, bet jau tą dieną tai surengsiu iliuminaciją, garbės žodis!

Jis kalbėjo toliau, ir jau iš balso skambesio galėjai just, kaip jis trokšta keršto - tartum „Moterų laimės“ bankrotas turėjo atgaivinti suniekintos prekybos orumą. Na, kas gi tai matęs: mados naujienų krautuvė, o joje pardavinėjama viskas! Tai kas čia, turgavietė?! Ir pardavėjai geri: bernų kaip kumelių gauja duodasi it po geležinkelio stotį, jiems ar prekės, ar pirkėjos - vis tempia kaip багаžo pakus, mažkiek žodis nepatiko - metė, išėjo, o kad kokioj - ir šeiminkas išvijo, nei prieraišumo, nei nusistovėjusių papročių, nei savo darbo meistrytės! Ir jis ūmai pasišaukė į liudytojus Kolombaną: jau jis, Kolombanas, gavęs gerą mokyklą, tai tikrai žinąs, koks esąs ilgas net tikras kelias iki verslo gudrybių, visų išgalių pažinimo. Meistro prekybininko dalykas esąs ne parduoti daug, o parduoti brangiai. Daugiau, jis galįs pasakyti,

kaip su juo elgiamasi, kaip jis tapęs šeimos nariu, kaip esąs slaugomas, jei susergąs, apskalbiamas ir aplopomas, globojamas tėviškai, mylimas galų gale!

- Tai jau taip, - kartojo Kolombanas sulig kiekvienu šeimnininko šūksniu.

- Tu esi paskutinis, mielas tu mano! - galiausiai pareiškė Bodiū susigraudinęs. - Po tavęs nebebus tokių daugiau... Tu vienas dar mane paguodi, nes jeigu jau yra taip, kad šitokia maišalienė šiandien vadinasi prekyba, tai aš nieko apie prekybą nebeišmanau, tai jau man verčiau trauktis iš verslo.

Ženevjeva, pakreipusi galvelę į šalį, tartum juodų plaukų gausybė per sunkiai slėgė jos blyšką kaktą, stebėjo besišypsantį pardavėją. Jos žvilgsnyje buvo įtarimo, buvo noro pamatyti, ar Kolombanui neprabils sąžinė, ar jis neparaus nuo tokių pagyrimų. Tačiau jis, iš pat mažens pripratęs prie senovinių prekybininkų veidmainiavimo ir nuo jo ištvirkęs, sėdėjo ramus, plačiapetis, iš pažiūros tikras geruolis, tik su pašaipos raukšlele prie lūpų.

Tuo tarpu Bodiū rėkė vis smarkiau, kaltindamas tuos jomarkininkus ten antai priešais, tuos laukinius, kad jie kandžioją kits kitam gerkles kovoje dėl būvio ir prieiną galų gale ligi to, jog ir šeimą nieku paverčia. Jis nurodė, kad taip atsitikę jo kaimynams iš to paties sodžiaus: Lomai - motina, tėvas, sūnus - visi tarnaują tame balagane ir visi pasidarę benamiai - jie visą laiką būną kur tik nori, tik ne namie, jie ir valgą pas save tik sekmadienį, o šiaip jų gyvenimas - kaip viešbuty ar net kaip karčemoj! Jo paties namų valgomasis, teisybė, nesąs didelis, praverstų jam ir daugiau šviesos, ir daugiau oro, bet, šiaip ar taip, jo gyvenimas einąs čia, jis čia leidžias savo dienas savųjų meilėje. Taip bekalbėdamas, jis apmetė akimis mažą kambarėlį, jį nukrėtė šiurpas nuo minties (nors pats jos nenorėjo įsileisti į galvą), kad tie laukiniai vieną gražią dieną, baigę triuškindi jo prekybos firmą, gali išvaryti jį iš šios lindynės, kur jam taip šilta šalia pačios ir dukters. Nors jis dėjosi esąs labai tvirtai įsitikinęs, kai pranašavo, jog jo priešą būtinai patrauks kipšas, bet širdies gilumoje labai bijojo, nes gerai jautė, kad visą šį miesto kvartalą tas jo priešas ima į gniaužtus ir ryja gabalas po gabalo.

- Bet aš nēmaž nenoriu tavęs atgrasyti, - sakė jis, stengdamasis laikytis ramiai. - Jei tau naudinga stoti pas juos tarnauti, tai aš pirmas pasakysiu tau: stok!

- Aš taip ir galvoju, dėde, - sumurmėjo Deniza pritrenkta. Besiklausant šių karštų kalbų, dar labiau sustiprėjo jos noras patekti dirbti į „Moterų laimę“.

Jis užsirēmė alkūnėmis ant stalo, spirgino ją savo žvilgsniu.

- Bet, žiūrėk, tu gi esi mūsų amato žmogus, tai pasakyk man: argi tai protas, kad paprasta mados naujienų krautuvė ima pardavinėti velniaižin ką? Kitados, kol buvo prekiaujama padoriai, mados naujienomis buvo laikomi tiktai audeklai, niekas daugiau. O dabar jie nieko kito nežino, kaip tik lipti ant galvos kaimynams ir viską ryti, ryti... Štai nuo ko verkia visas šitas kvartalas, nes smulkūs krautuvininkai gauna kęsti baisius nuostolius. Tas Murė jiems griaua gyvenimą... Žiūrėk! Bedorė su seseria, prekiaują kojineėmis Gajono gatvėje, neteko jau pusės savo klientų. Panelė Taten, baltinių pardavėja Suazelio pasaže, turėjo nuleisti kainas, kad

atlaikytų konkurenciją. Ir šita rykštė, šitas maras justu jau ligi pat Nev de Pti San gatvės, ir čia, turiu pasakyti, broliai Vanpujai su kailių prekyba taip pat neatsilaikys... Matai, kas darosi? Kartūnininkai ėmė kailiniais prekiauti – nagi pasiutimas visiškai! Tai tik Murė galva ir galėjo išrasti tokius daiktus!

– Ogi pirštinės? – įsiterpė ponija Bodiū. – Jau čia taigi nebereikia gražiau! Bura įsitikinęs, kad tas Murė nori jį ubagais paleisti, nieko daugiau, nes – sakyk, ką tu nori – į ką tai panašu: čia skėčiai, o čia audeklai!.. Bet Bura stamantrus, jis nesiduos pasmaugiamas. Dar turėsime juoko vieną kurią dieną.

Bodiū kalbėjo dar ir apie kitus prekybininkus, jis perkratė visą kvartalą. Tarpais iš netyčių jam išsprūsdavo atviresnis žodis: jau jei, girdi, Vensaras stengiasi parduoti krautuvę, tai kitiems nebelieka nieko kito daryti, kaip tik susirišti ryšuliukus, nes Vensaras – tai kaip ta žiurkė, kuri pirmutinė mauna iš namų, jei tik pajunta, kad jie gali griūti. Tik jis ir vėl, atsimetęs, kalbėjo kitaip: svajojo, kaip būtų gerai, jei mažmeniniai prekybininkai susivienytų, sudarytų sąjungą ir laikytųsi prieš kolosą. Jam norėjosi pakalbėti ir apie save, bet vis dar svyravo, jam drebėjo rankos, nervingai trūkčiojo lūpos. Pagaliau ryžosi.

– Aš tai kol kas negaliu per daug dejuoti. Žinoma, pridarė šunybių ir man tasai nenaudėlis! Bet, matai, jis kol kas laiko tik tai lengvuosius vilnonus, moteriškus – plonus suknelėms, storesnius paltams. O ko vyrams reikia, tai vis dar eina pirkti pas mane – medžioklinio aksomo, medžiagos livrėjoms, o juoba flanelių ir moltonų, čia aš jo nebijau, pats galiu daug ką pasiūlyti... Tik jis man vis smardina panosėn, jis susimanė gadinti man kraują – padarė gelumbių skyrių iš tos pusės, tiesiai langai prieš langus. Tu juk matei jo vitrinas? Pristato gražiausių, kokių tik turi gatavų drabužių, o aplinkui apkrauna audeklų rietimais, – visada jo taip, tikra paroda išstatyta. Taigi turgaus monelninkai taip daro, viliodami mergas... Garbės žodis, man gėda būtų tokias priemones vartoti. „Senasis Elbefas“ žinomas jau daugiau nei šimtas metų, ir niekadoms nebuvo reikalo prie jo durų statyti tokios rūšies monų. Kol aš gyvensiu, krautuvė išliks tokia, kokią paveldėjau, su keturiais pavyzdžių rietimais, po du iš abiejų pusių – nieko daugiau!

Sąjūdis pagavo visą šeimyną. Kiek patylėjusi, Ženevjeva leido sau tarti žodį:

– Mūsų pirkėjai mus myli, tėtė. Reikia nenustatyti vilties... Dar šiandien buvo atėjusios ponija Deforž ir ponija de Bov. Manau, kad ir ponija Marti ateis flanelės pirkti.

– Aš, – pareiškė Kolombanas, – vakar gavau užsakymą iš ponios Burdelė. Ji, tiesa, kalbėjo man, kad angliškas ševiotas pas tuos ten priešais esą parduodamas dešimčia su pigiau ir atrodo ne prastesnis kaip mūsų.

– Ir sakyk tu man, – negarsiai kalbėjo ponija Bodiū pavargusiu balsu, – juk mes matėme šitą antai prekybos firmą tokio didumo kaip nosinė! Tikrai, brangioji Deniza, kai Delezai ją įsteigė, ji turėjo tik vieną vitriną į Nev Sent Ogiusten gatvę, nelyginant kokią sieninę spintą, kur šiaip taip įbrukdavo porą rietimų kartūno ir trejetą rietimų perkeliu. Krautuvėlėje negalėjo žmogus

nė apsisukti, tokia ji buvo mažytė... O „Senasis Elbefas“ tais laikais, išgyvavęs daugiau kaip šešiasdešimt metų, jau buvo toks, kokį tu jį šiandien matai... O, kaip viskas pasikeitė, kaip pasikeitė!

Ji palingavo galvą. Jos lėta kalba išreiškė visą jos gyvenimo dramą. Gimusi „Senajame Elbefo“, ji mylėjo čionai viską, net drėgnus akmenis, ji ir gyveno tiktai jam ir tiktai dėl jo. Kitados ji didžiavosi šia prekybos įmone, stipriausia, daugiausia pirkėjų turinčia visame kvartale; ilgainiui gavo tolydžio kentėti matydama, kaip auga įmonė varžovė, iš pradžių niekinama, paskui savo svoriu susilyginusi su „Senuoju Elbefu“, dar vėliau smarkiai suklestėjusi ir jau grasinanti. Tas buvo jai neužgyjanti žaizda, ji merdėjo dėl „Senojo Elbefo“ nužeminimo ir gyveno, kaip ir jis, vien iš inercijos, bet jautė, kad šios firmos agonija bus ir jos agonija, kad ji užmerks akis tą pačią dieną, kai užsidarys ši krautuvė.

Stojo tylą. Bodiū liūdnas barbeno pirštais į klijuotą dengtą stalą. Jis jautėsi pavargęs ir beveik apmaudavo, kam čia dar sykį atvėrė širdį. Šios slogios nuotaikos pagauti visi šeimynykščiai irgi apsiblaususiomis akimis perkratinėjo mintyse savo negandas. Niekados jiems dalia nesišypsojo. Tik vaikai paaugo, tik buvo beprasigyveną – staiga atsirado konkurencija, o su ja – bankroto grėsmė. O dar tie namai Rambujė, kaimiški namai, kur gelumbininkas jau dešimt metų svajojo įsikurti, pasitraukęs iš savo verslo, – proginis pirkinys, anot jo paties žodžių, sukūžęs persenęs trobesys, kurį reikėjo taisyti ir taisyti. Bodiū jį atidavė galų gale nuomon, bet nuomos pinigų neužteko jam išlaikyti. Tenai Bodiū sukišdavo paskutinius pelno skatikus. Tokią teturėjo vienintelę aistrą tas iki smulkmenų doras žmogus, atkakliai vis besilaikęs senųjų papročių.

– Na ką, – prašneko jis staiga, – užleiskim stalą kitiems... Kas iš tų kalbų!

Visi tarsi pabudo. Dujų žiburėlis šnypštė iškvėpuotame, karštame ankšto kambario ore. Visi pašoko ant kojų, suardę liūdną tylą. Tiktai Pepė miegojo taip skaniai, kad jį ėmė patiesė ant moltono šūsnies. Žanas, vis žiovaudamas, grįžo prie išorinių durų.

– Tai, užbaigiant kalbą, tu daryk taip, kaip tau atrodo geriau, – dar sykį pakartojo Bodiū savo dukterėčiai. – Mes tau pasakom tiktai, kaip yra, ir viskas... Bet tavo reikalai yra tavo reikalai.

Jis mygo ją žvilgsniu, jis laukė, kad ji pasisakytų ryžtingai. Denizą šios istorijos, užuot atbaidžiusios, dar labiau nuteikė „Moterų laimės“ naudai. Ji atrodė rami, meili, bet gilumoje slypėjo atkakli normandės valia. Ji tiek tepasakė:

– Matysime, dėde.

Ir ji šnekėjo toliau apie tai, kad jai su vaikais jau reikėtų lipti ant aukšto miegoti, nes po kelionės visi trys esą labai pavargę. Tačiau mušė tiktai šešias, jai norėjosi dar kiek pabūti krautuvėje. Sutemo naktis, gatvė buvo juoda, smulkus ir skalsus lietus lijo be paliovos nuo pat saulės laidos. Denizai tai buvo staigmena: pakako trumpo laiko, ir visa gatvė liko vienu klanų, kliokė purvini vandenys, tirštas, praeivių išmaknotas dumblas gleizojosi ant šaligatvių, pro liūtį šmėsčiojo virtinė skėčių, kurie sumišai grūdosi patamsyje, panašūs į išsipūtusius, didelius

kraupius sparnus. Ji nušiorpusi pasitraukė. Nykumą didino prastai apšviestos krautuvės prieblanda, dar niūresnė tokiu laiku. Iš gatvės ėjo drėgmė, senamiesčio kvartalo dvelksmas, atrodė, kad vanduo nuo skėčių žliaugia ligi pat prekystalių, kad gatvė su savo dumblyne ir klanais veržiasi į vidų, baigia pelėsiomis želdinti senus mūrus, jau ir taip baltomis dėmėmis paėjusius nuo drėgmės. Tai buvo ištisinis seno šlapio Paryžiaus reginys, nuo jo Denizą krėtė šiurpuliai, ji nuliūdusi stebėjosi, kad šis didelis miestas yra toks šaltas ir toks bjaurus.

O kitapus gatvės „Moterų laimė“ žiebė šviesias dujines lempas, toli gilumon nueinančias karolių vėriniais. Ji žengė kelis žingsnius į tą pusę, ją traukė vėl ir tarsi šildė šis liepsnojančios šviesos židinytis. Mašina dar vis šniokštavo, tebebuvo veikli, eikvojo garą paskutiniais gūsiomis, o tuo tarpu pardavėjai jau vyniojo medžiagas, kasininkai skaičiavo, kiek per dieną surinkta. Pro apgaravusius stiklus tik neaiškiai vibždėjo šviesos – tikrai it kokio neregėto fabriko viduje. Anapus lietaus uždangos šis reginys, tolimas, sujukęs, panėšėjo į milžinišką katilinę, kur matai judant juodus kūrikų šešėlius raudonos pakurų ugnies fone. Vitrinose skendėjo tamsoje, pačiame jų priekyje begalėjai įžiūrėti vien mezginių sniegynus, ir šie matinėje dujų žiburių šviesoje atrodė gyvi, šios šventyklos gilumoje stūksojo gatavi rūbai, koks nors didelis aksomo paltas, aptaisytas sidabrine lapena, rodė grakštų begalvės moters profilį, ir toji moteris tartum bėgo per liūtį į kokią puotą slėpininguose Paryžiaus patamsiuose.

Deniza, pasidavusi gundymui, priėjo ligi durų, nepaisė, kad ant jos tyška lietaus purslai. Šią nakties valandą „Moterų laimė“ žėravo it žaizdras, ir tas žėravimas baigė ją pakerėti galutinai. Dideliame mieste, juodame ir nebyliame per liūtį, tame nepažįstamame Paryžiuje, ši vieta liepsnojo it jūros švyturys, jai rodėsi, kad tik tasai švyturys ir tėra šios gyvenamosios vietos šviesa ir gyvybė. Ji ėmė svajoti apie savo ateitį, kaip ji daug dirbsianti, kol užugdysianti savo berniokus, tačiau jai būsią dar ir kitų dalykų, ji nežinojo kokių, tolimų dalykų, kurių ji ir geidė, ir baiminosi, net drebėjo. Ji prisiminė moterį, klojant šių rūmų pamatus sutikusią mirtį, jai darėsi baugu, jai ir šviesos tartum krauju rauda, paskui mezginių baltybė ją nuramino, širdyje įsikūrė viltis, visiškas tikrumas susilaukti džiaugsmo, tuo tarpu tyškančių lašų purslai atšaldė rankas ir apmalšino jos karštinę, kilusią dėl kraustymosi į naują gyvenimo vietą.

– Tai Bura, – pasakė kažkas užpakalyje jos.

Ji pasidavė į priekį ir pamatė Bura, kaip jis nekrutėdamas stovėjo kitapus gatvės, priešais vitriną, kurią ji pastebėjo šiandien rytą, – prieš tą įmantrią konstrukciją, sudarytą iš skėčių ir lazdučių. Stambus senis laikėsi šešėlyje ir ryte rijo akimis tą pergalingą varžovų parodą. Jo veidas buvo skausmingas, jis net nejautė, kaip lietus čaižo jo nuogą galvą ir sruvena žilais jo plaukais.

– Jis kvailas, – pasakė tas pats balsas, – persišaldys dar.

Deniza atsigręžė ir pamatė, kad už jos nugaros vėl susirinkusi visa Bodių šeimyna. Nors jie Bura laikė kvailiu, bet ir patys, kaip jis, nuolat prieš savo valią ėjo žiūrėti šio reginio, draskančio jiems širdis. Tai buvo pamišimas kentėti. Ženevjeva labai išblyško – ji matė, kad

Kolombanui didžiai rūpi pardavėjos, kad jis seilę varvina, žiūrėdamas, kaip jų šešėliai kruta antrajame aukšte už stiklą, ponui Bodiui buvo taip pikta, jog jis tiesiog duso, o ponios Bodiui akys buvo pilnos ašarų, tik ji nieko nesakė.

- Tai tu pas juos eisi rytoj, tiesa? - galiausiai paklausė gelumbininkas - jis norėjo pagaliau žinoti tikrai, jis juto, kad jo dukterėčią pavergė jo priešais kerai, kaip ir visus kitus.

Ji pasvyravo, paskui ramiai tarė:

- Taip, dėde, jeigu tai nebus jums per daug skaudu.